

Библиографические ссылки

1. Вернадский В. И. Биосфера / В. И. Вернадский. – М. : Мысль, 1967. – 377 с.
2. Высоцкий Г. Н. Возможно ли надежное лесоразведение в степи? / Г. Н. Высоцкий // Лесовод. – 1925, № 3. – С. 23–27.
3. Высоцкий Г. Н. Защитное лесоразведение / Г. Н. Высоцкий. – К. : Наук. думка, 1983. – 204 с.
4. Высоцкий Г. Н. Степное лесоразведение / Г. Н. Высоцкий. – СПб., 1905. – Т. 9. – С. 397–443.
5. Ведмідь М. М. Вклад Д. І. Менделєєва у розвиток лісового господарства / М. М. Ведмідь, Г. П. Гладун // Лісовий і мисливський журнал. – 2007. – № 4. – С. 20–21.
6. Глинка К. Д. Почвоведение / К. Д. Глинка. – М. ; Л. : Сельхозгиз, 1931. – 579 с.
7. Докучаев В. В. Наши степи прежде и теперь / В. В. Докучаев. – СПб., 1892. – 102 с.
8. Колданов М. Ф. Степное лесоразведение / М. Ф. Колданов. – М., 1970. – 270 с.
9. Лысенков А. Ф. Лесные мелиорации / А. Ф. Лысенков. – М. : Лесная промышленность, 1971. – 159 с.
10. Морозов Г. Ф. Борьба с засухой при культуре сосны / Г. Ф. Морозов // В кн. «Очерки по лесокультурному делу». – М. ; Л. : Сельхозиздат, 1930. – С. 89–132.
11. Морозов Г. Ф. Избранные труды : в 2 т. / Г. Ф. Морозов. – М. : Лесная промышленность, 1970. – Т. 1. – 552 с.
12. Танфильев Г. И. Доисторические степи Европейской России / Г. И. Танфильев // Земледелие. – СПб., 1893.
13. Танфильев Г. И. Нерешенные проблемы русской ботанической географии / Г. И. Танфильев // Лесн. журн. – 1904. – № 3. – С. 46.
14. Трюмер К. Ф. 50 лет лесохозяйственной практики / К. Ф. Трюмер. – М., 1993. – 182 с.

Надійшла до редколегії 4.02.2013.

УДК 574.4+630*1

І. А. Іванько

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

**ХАРАКТЕРИСТИКА ВИДОВОГО СКЛАДУ ШТУЧНИХ
ЛІСОНАСАДЖЕНЬ ПРИСАМАР'Я ДНІПРОВСЬКОГО**

Проаналізовано видовий склад штучних лісонасаджень Присамар'я Дніпровського. Визначено частку місцевих, адвентивних та інтродукованих видів у складі штучних насаджень. Надано характеристику деяких тенденцій у зміні видового складу.

Ключові слова: видовий склад, штучні лісонасадження.

Проанализирован видовой состав искусственных лесонасаждений Присамарья Днепровского. Определена доля участия местных, адвентивных и интродуцированных видов в составе искусственных насаждений. Дана характеристика некоторых тенденций в изменении видового состава.

Ключевые слова: видовой состав, искусственные лесонасаждения.

Species composition of artificial forests of Dnieper Prysmarja is analyzed. Share of local, adventitious and introduced species in the composition of artificial forests is determined. Some trends in alteration of species composition are defined.

Key words: species composition, artificial forests.

Штучні лісові насадження є невід'ємною частиною цілісного комплексу лісової рослинності на території Присамар'я Дніпровського. Тут сформована система штучних лісових насаджень, яка складається з великих масивів, полезахисних лісосмуг та ділянок відновлюваних насаджень у межах природних лісових біогеоценозів (байрачних, пристінних, заплавних та аренних лісів). Наявність значних за площею штучних лісових масивів, які є резерватами цінних видів рослин та тварин, мають великий екологічний потенціал та виконують функції не тільки екологічних коридорів, а й екоядер, є особливою позитивною рисою штучного заліснення території Присамар'я Дніпровського та надає даній території значну природоохоронну цінність. Дослідження видового складу штучних деревно-чагарникових насаджень проводились у рамках роботи Комплексної експедиції з дослідження лісів степової зони Дніпропетровського національного університету та виконання проекту створення об'єкта природно-заповідного фонду ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Самарський бір» у рамках реалізації Програми формування та розвитку національної екомережі Дніпропетровської області. Аналіз видової структури штучних насаджень дозволяє визначити рівень біорізноманіття та природоохоронну цінність території Присамар'я Дніпровського.

Об'єкти і методи досліджень. Об'єктами досліджень були штучні деревно-чагарникові насадження, розташовані у південній частині Новомосковського району Дніпропетровської області в басейні р. Самара в межах долинно-терасового, придолинно-балкового та привододільно-балкового ландшафтів. В основу методологічного підходу вивчення лісових культурбіогеоценозів покладено типологію штучних лісів степової зони України О. Л. Бельгарда [3]. Вивчення видового складу проводилось за загальноприйнятими методами [12]. Рослини визначалися за «Определителем высших растений Украины» [11], «Визначником рослин України» [6]. Назви рослин наведені за сучасною ботанічною номенклатурою [18].

Результати досліджень та обговорення. Штучні насадження на території Присамар'я Дніпровського дуже різноманітні за типами конструкцій, вікових стадій, видовим складом, станом життєвості, функціональним призначенням, та найбільше різноманіття типів насаджень відмічено для привододільно-балкового типу ландшафту (плакорні та балкові місцезростання). В межах Присамар'я Дніпровського представлені штучні насадження всіх типів світлової структури за типологією штучних лісів степової зони України О. Л. Бельгарда [3]: тіньові (з дуба звичайного, кленів гостролистого (*Acer platanoides* L.), польового (*Acer campestre* L.), татарського (*A. tataricum* L.), зрідка груші звичайної (*Pyrus communis* L.), липи серцелистої (*Tilia cordata* Mill.), напівтіньові (дубо-ясеніві, дубо-клено-ясеніві, з сосни кримської (*Pinus pallasiana* D. Don) по схилу балки Велике Тирло), напівсвітлені (акацієві, акаціє-ясеніві, акаціє-в'язові, в'язові) та освітлені (із сосни звичайної, гледичії колючої (*Gleditzia triacanthos* L.), які відрізняються ступенем свого середовищеперетворювального впливу на вихідні ґрунтово-кліматичні умови степу, довговічністю, стійкістю та життєвістю, що підтверджено працями багатьох учених – співробітників Комплексної експедиції [1; 2; 7; 8; 16].

Видовий склад штучних насаджень на дослідженій території відзначається значним різноманіттям та налічує 62 види з 23 родин, з яких 40 деревних та 22 чагарникові види (табл.). У складі штучних лісових біогеоценозів представлено 31 автохтонний (місцевий) та 31 інтродукований та адвентивний види флори. Найбільшим видовим різноманіттям відрізняються штучні насадження привододільно-балкових (56) та пристінних місцезростань (45 видів).

До складу штучних лісових біогеоценозів як домінуючі породи найчастіше входять: акація біла (*Robinia pseudacacia* L.), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.), ясен ланцетний (*F. lanceolata* Borkh.), дуб звичайний (*Quercus robur* L.), сосна зви-

чайна (*Pinus sylvestris* L.), які формують чисті (монодомінантні) насадження – білокацієві, насадження з дуба звичайного, сосни звичайної, або змішані – акаціеясенові, дубо-ясенові, що превалюють у системі штучних насаджень на даній території. Інші породи найчастіше є домішкою, узлісними видами або входять до складу насаджень, які рідко зустрічаються (наприклад, ліщинові, глодові насадження у заплаві, насадження із сосни кримської у балці Велике Тирло).

Таблиця

**Деревні та чагарникові види штучних лісових біогеоценозів на території
Присамар'я Дніпровського**

№ з/п	Види в межах родин	Біоморфи	Місцезростання штучних насаджень				Частота трапляння у складі штучних насаджень	Місцеві (автохтонні), адвентивні, інтродуковані види
			Плакорні та балкові	Пригірні	Заплавні	Аренні		
Aceraceae								
1	<i>Acer campestre</i> L.	Arb	+	+			Р	Avt
2	<i>A. negundo</i> L.	Arb	+	+			Ч	Int Adv
3	<i>A. platanoides</i> L.	Arb	+	+	+		З	Avt
4	<i>A. pseudoplatanus</i> L.	Arb	+				ДР	Int
5	<i>A. tataricum</i> L.	Arb	+	+	+		Ч	Avt
Anagardiaceae								
6	<i>Cotinus coryngia</i> Scop	Fr	+	+	+	+	Ч	Int Adv
Betulaceae								
7	<i>Betula pendula</i> Roth.	Arb	+		+		Р	Avt
Cannabaceae								
8	<i>Humulus lupulus</i> L.	Fr	+	+	+		Р	Avt
Caprifoliaceae								
9	<i>Lonicera tatarica</i> L.	Fr	+	+			З	Int
10	<i>Sambucus nigra</i> L.	Fr	+	+	+		З	Avt
11	<i>Sambucus racemosa</i> L.	Fr				+	Р	Adv
Celastraceae								
12	<i>Euonymus europaea</i> L.	Fr	+	+	+	+	Ч	Avt
13	<i>E. verrucosa</i> Scop.	Fr	+	+	+	+	Ч	Avt
Cerathophyllaceae								
14	<i>Gleditzia triacanthos</i> L.	Arb	+	+			Р	Int
Cornaceae								
15	<i>Cornus mas</i> L.	Arb	+				ОД	Int
16	<i>Swida sanguinea</i> (L.) Opiz.,	Fr	+	+	+		Ч	Int
Corylaceae								
17	<i>Corylus avellana</i> L.	Fr			+		ДР	Avt
Elaeagnaceae								
18	<i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	Arb	+	+			Ч	Int Adv
19	<i>E. argentea</i> Pursh	Arb	+	+			З	Int
20	<i>Hippophae rhamnoides</i> L.	Fr		+			ОД	Int
Juglandaceae								
21	<i>Juglans regia</i> L.	Arb	+				ДР	Int Cu
Fabaceae								
22	<i>Amorpha fruticosa</i> L.	Fr	+	+	+	+	Р	Int Adv
23	<i>Caragana arborescens</i> Lam.	Fr	+	+			З	Int

Продовження табл.

№ з/п	Види в межах родин	Біоморфи	Місцезростання штучних насаджень				Частота трапляння у складі штучних насаджень	Місцеві (автохтонні), адвентивні, інтродуковані види
			Плакорні та балкові	Пристінні	Залізні	Аренні		
24	<i>Robinia pseudacacia</i> L.	Arb	+	+	+	+	ДЧ	Int Adv
	Fagaceae							
25	<i>Quercus robur</i> L.	Arb	+	+	+		ДЧ	Avt
	Grossulariaceae							
26	<i>Ribes aureum</i> Pursh.	Fr	+	+			ДР	Int
	Moraceae							
27	<i>Morus alba</i> L.	Arb	+	+			Ч	Int Adv
	Oleaceae							
28	<i>Fraxinus excelsior</i> L.	Arb	+	+	+		ДЧ	Avt
29	<i>F. lanceolata</i> Borkh.	Arb	+	+	+		ДЧ	Int
	Pinaceae							
30	<i>Pinus sylvestris</i> L.	Arb	+	+		+	Ч	Avt
31	<i>P. pallasiana</i> D. Don	Arb	+				ДР	Int
32	<i>Picea abies</i> L.	Arb			+		ОД	Int
33	<i>P. pungens</i> Engelm.	Arb			+		ОД	Int
	Rhamnaceae							
34	<i>Rhamnus cathartica</i> L.	Fr	+	+	+		З	Avt
	Rosaceae							
34	<i>Armeniaca vulgaris</i> Lam.	Arb	+	+	+	+	З	AdvCu
36	<i>Cerasus fruticosa</i> (Pall.) Woron.	Fr	+				Р	Avt
37	<i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Mill.	Arb	+				Р	Int Adv
38	<i>C. vulgaris</i> Mill.	Arb	+	+			Р	AdvCu
39	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq.	Fr	+		+		Р	Avt
40	<i>Crataegus leiomonogyna</i> Klokov.	Fr	+				Р	Avt
41	<i>Crataegus fallacina</i> Klok.	Fr	+	+	+		Р	Avt
42	<i>Malus sylvestris</i> Mill.	Arb	+	+			Р	Avt
43	<i>M. domestica</i> Borkh.	Arb	+	+			З	AdvCu
44	<i>Prunus stepposa</i> Kotov.	Fr	+	+			Ч	Avt
45	<i>Prunus divaricata</i> Lebed.	Arb	+				ДР	AdvCu
46	<i>Pyrus communis</i> L.	Arb	+	+	+	+	З	Avt
47	<i>Rosa canina</i> L.	Fr	+	+			З	Avt
48	<i>Rubus caesius</i> L.	Fr	+	+	+		Ч	Avt
	Salicaceae							
49	<i>Populus alba</i> L.	Arb	+		+		ДР	Avt
50	<i>P. nigra</i> L.	Arb	+	+	+		Р	Avt
51	<i>P. deltoides</i> Marsh.	Arb	+	+	+		ДР	Int
52	<i>P. italica</i> (Du Roi) Moench	Arb	+	+			ДР	Int
53	<i>Salix alba</i> L.	Arb	+	+			Р	Avt
54	<i>Salix alba</i> L. f. <i>vittelina pendula nova</i> Hort.	Arb	+	+			ДР	Int
55	<i>Salix acutifolia</i> Willd.	Fr				+	З	Avt
	Simarubaceae							
56	<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.), Swingle	Arb	+	+			Р	Int Adv
	Tiliaceae							
57	<i>Tilia cordata</i> Mill. (<i>parviflora</i> Ehrh.)	Arb	+	+	+		З	Avt

№ з/п	Види в межах родин	Біоморфи	Місцезростання штучних насаджень				Частота трапляння у складі штучних насаджень	Місцеві (автохтонні), адвентивні, інтродуковані види
			Плакорні та балкові	Пристінні	Заплавні	Аренні		
	Ulmaceae							
58	<i>Ulmus minor</i> Mill.	Arb	+	+	+		3	Avt
59	<i>U. glabra</i> Huds.	Arb	+	+	+		Ч	Avt
60	<i>U. laevis</i> Pall.	Arb	+	+	+		Ч	Avt
61	<i>U. pumila</i> L.	Arb	+	+	+		Ч	Int Adv
62	<i>U. suberosa</i> Moench	Arb	+				Ч	Avt

Скорочення: Arb – дерева, Fr – чагарники; Avt – автохтонний вид (місцевий), Cu – культурний, Adv – адвентивний, Int – інтродукований; частота трапляння у складі штучних насаджень: ДЧ – дуже часто, Ч – часто, З – зрідка, Р – рідко, ДР – дуже рідко, ОД – одиничні випадки.

Узлісся штучних насаджень та чагарниковий підлісок представлені в основному такими видами: скумпією звичайною (*Cotinus corryngia* Scop.), караганою (*Caragana arborescens* Lam.), свидиною кров'яною (*Swida sanguinea* (L.)), жостером проносним (*Rhamnus cathartica* L.), жимолостю татарською (*Lonicera tatarica* L.), бруслинами європейською (*Euonymus europaea* L.) та бородавчатою (*E. verrucosa* Scop.), смородиною золотистою (*Ribes aureum* Pursh), кленом татарським (*Acer tataricum* L.), абрикосом (*Armeniaca vulgaris* Lam.), маслинками вузьколистою (*Elaeagnus angustifolia* L.) та сріблястою (*E. argentea* Pursh), шовковицею білою (*Morus alba* L.), кленом ясенolistим (*Acer negundo* L.), в'язом низьким (*Ulmus pumila* L.), в'язом голим (*Ulmus glabra* Huds.) (часто кущовими формами), яблунею домашньою (*Malus domestica* Borkh.), яблунею лісовою (*Malus sylvestris* Mill.), зрідка аморфою кущовою (*Amorpha fruticosa* L.) та айлантом найвищим (*Ailanthus altissima* (Mill.)).

Сучасною тенденцією є збільшення видового різноманіття узлісних комплексів штучних насаджень за рахунок процесів самозарощування як з адвентивних, так і місцевих видів. Досить часто по контуру штучних лісових масивів у межах привододільно-балкового типу ландшафту формується узлісний комплекс, близький до природного, до якого входять глід одноматочковий (*Crataegus monogyna* Jacq.), глід гладенький (*Crataegus leiomonogyna* Klokov.), глід обманливий (*Crataegus fallacina* Klok.), в'яз граболистий (*Ulmus minor* Mill.) та в'яз корковий (*U. suberosa* Moench), бузина чорна (*Sambucus nigra* L.), ожина сиза (*Rubus caesius* L.), зарості терену (*Prunus stepposa* Kotov.), шипшини собачої (*Rosa canina* L.), зрідка вишні кущової (*Cerasus fruticosa* (Pall.) Woron.).

Серед видового складу штучних насаджень території особливої уваги заслуговують адвентивні види з високою спроможністю до експансії та натуралізації, такі як акація біла (*Robinia pseudacacia* L.), клен ясенolistий (*Acer negundo* L.), аморфа кущова (*Amorpha fruticosa* L.), маслинка вузьколиста та срібляста (*Elaeagnus angustifolia* L., *E. argentea* Pursh), в'яз низький (*Ulmus pumila* L.), які у сучасний період набувають рангу рудеральних та, виходячи зі складу штучних насаджень, засмічують природні та штучні фітоценози. На думку багатьох авторів, із появою заносних видів не відбувається збагачення флори, тому що посилення процесу антропогенного впливу викликає неминуче загальне збідніння

аутохтонної (місцевої) флори, її спрощення й уніфікацію [5; 9; 10; 15]. Значна інвазійна здатність даних видів становить загрозу аборигенному біорізноманіттю.

На території Присамар'я Дніпровського у сучасний період існує тенденція створення молодих насаджень на плакорі, по балках, верхів'ях та схилах природних байраків (відновні насадження) з адвентивних видів (насамперед, акації білої, маслинки вузьколистої, в'яза низького). Це не тільки викликає збільшення частки адвентивних видів у видовому складі штучних насаджень, а й відбивається на видовій структурі природних лісів, що збереглися. Необхідно зазначити, що до складу природних байрачних лісів (наприклад, байрак Капітанівський, урочище Свинострижене, байрак у балці Лозовата) входять різні за площею ділянки штучних насаджень (тип посадки рядовий, розташування – верхні, середні та нижні третини схилів, тальвег) із місцевих видів: дуба звичайного, ясеня звичайного, клена польового, гостролистого, татарського, сосни звичайної (на ділянках із супіщаними ґрунтами), липи серцелистої, в'язів гладкого та голого, одинично тополі білої віком не менше 50–60 років.

Породний склад даних ділянок практично повністю відповідає ґрунтово-гідрологічним умовам балкових місцезростань та природній байрачній деревно-чагарниковій рослинності, що дозволяє їм гармонійно входити до природних байраків, не порушуючи їх видову структуру. Тобто на період 50–70-х рр. ХХ ст. при створенні відновних насаджень використовувався науково обґрунтований підхід до підбору порід та створювались відновні насадження, близькі до натуральних. У сучасний період використовується протилежний підхід при лісорозведенні, коли відновлення байрачних біогеоценозів відбувається шляхом створення насаджень із переважанням адвентивних, не характерних для байрачних лісів видів (наприклад, верхів'я б. Лозовата, б. Корчакова).

Крім того, у сучасний період характерна тенденція збільшення площ білоакацієвих насаджень за рахунок активної молододі порості, яка формує щільні «язики» та проникає до степових ділянок (вік порослевих дерев акації не перевищує 5–7 років). Тенденції «самозаліснення» на лугових та степових територіях земель сільськогосподарського використання, сінокосів та пасовищ, які зараз не використовуються, степових балок відмічено у низці сучасних наукових праць [4; 13; 14; 17].

Характерною ознакою території Присамар'я Дніпровського є розвинута система великих масивів тіньового та напівтіньового типу світлової структури (насамперед, із дуба звичайного, дубо-ясеневих), які відрізняються потужним силватизуючим впливом, поліпшенням ґрунтово-кліматичних умов, стійкістю та адаптацією до несприятливих кліматичних умов та антропогенного навантаження, що збільшує їх екологічний потенціал як резерватів для фонових та рідкісних видів рослин та тварин та надає даній території значну природоохоронну цінність.

Висновки. 1. Сучасний видовий склад штучних деревно-чагарникових насаджень на території Присамар'я Дніпровського відрізняється значним різноманіттям – 62 види з 23 родин, з яких 40 деревних та 22 чагарникові види. 2. Найбільше видове різноманіття характерне для штучних масивних та полезахисних насаджень привододільно-балкових та пристінних місцезростань – 56 та 45 видів відповідно. 3. Найчастіше до складу штучних лісових біогеоценозів як домінуючі породи входять: акація біла (*Robinia pseudacacia* L.), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.), ясен ланцетний (*F. lanceolata* Borkh.), дуб звичайний (*Quercus robur* L.), сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.), які формують чисті або змішані насадження з домішкою інших порід. 4. У видовому складі штучних насаджень 50 % видів відносять до інтродукованих та адвентивних, деякі з них (*Robinia pseudacacia*, *Acer negundo* L., *Amorpha fruticosa*, *Elaeagnus angustifolia*, *E. argentea*, *Ulmus*

pumila L.) відрізняються значною інвазійною здатністю, що може у подальшому негативно впливати на стан аборигенної дендрофлори. 5. У сучасний період на території Присамар'я характерна тенденція збільшення частки участі адвентивних видів у видовому складі штучних насаджень у зв'язку зі створенням молодих насаджень на плакорі, по балках, верхів'ях та схилах природних байраків (відновні насадження) з адвентивних видів (насамперед, акації білої, маслини вузьколистої, в'яза низького). 6. Розвинута система великих штучних лісових масивів тіньового та напівтіньового типу світлової структури, які відрізняються потужним сільватизуючим впливом, поліпшенням ґрунтово-кліматичних умов, стійкістю та адаптацією до несприятливих кліматичних умов та антропогенного навантаження, збільшує їх екологічний потенціал як резерватів для фонових та рідкісних видів рослин та тварин та надає даній території значну природоохоронну цінність.

Бібліографічні посилання

1. **Белова Н. А.** Естественные леса и степные почвы / Н. А. Белова, А. П. Травлев. – Днепропетровск : ДГУ, 1999. – 348 с.
2. **Белова Н. А.** Экология, микроморфология, антропогенез лесных почв степной зоны Украины / Н. А. Белова. – Днепропетровск : ДГУ, 1997. – 262 с.
3. **Бельгард А. Л.** Введение в типологию искусственных лесов степной зоны / А. Л. Бельгард // Искусственные леса степной зоны Украины. – Харьков : Изд-во ХГУ, 1960. – С. 33–57.
4. **Бородавка В. А.** Лесные насаждения – неотъемлемый и незаменимый компонент юго-восточных степей Украины / В. А. Бородавка // Український лісовод. 29.05.2012. <http://www.lesovod.org.ua>
5. **Бурда Р. И.** Антропогенная трансформация флоры / Р. И. Бурда. – К., 1991. – 168 с.
6. **Визначник рослин України.** – К. : Урожай, 1965. – 876 с.
7. **Грицан Ю. І.** Екологічні основи перетворюючого впливу лісової рослинності на степове середовище / Ю. І. Грицан. – Д., 2000. – 295 с.
8. **Иванько И. А.** Фитоклиматическая и биоэкологическая характеристика степных насаждений различных типов световых структур / И. А. Иванько // Вісник Дніпропетр. ун-ту. сер. Біологія. Екологія. – Д. : ДНУ, 2001. – Вип. 9. – Т. 2. – С. 221–227.
9. **Карпенко Н. І.** Обґрунтування «чорного списку» загрозованих для біорізноманіття інвазійних видів рослин України / Н. І. Карпенко, О. С. Абдулоєва, О. О. Сенчило // Вісн. Київ. нац. ун-ту, сер. Біологія. – К., 2008. – Вип. 52–53. – С. 106–107.
10. **Мерзлякова И. Е.** Итоги изучения флоры города Томска / И. Е. Мерзлякова // Сравнительная флористика на рубеже III тысячелетия: достижения, проблемы, перспективы: матер. V рабоч. совещ. по сравнит. флористике. – Ижевск, 1998; СПб., 2000. – С. 312–317.
11. **Определитель высших растений Украины** / под ред. Ю. Н. Прокудина. – К. : Наук. думка, 1987. – 548 с.
12. **Программа и методика биогеоценотических исследований** / под ред. Н. В. Дылыса. – М., 1974. – 402 с.
13. **Скользнева Л. Н.** Динамика растительности урочища Быкова шея заповедника «Галичья гора» за 30-летний период / Л. Н. Скользнева, А. И. Кирик, Е. С. Кисилева // Вестник ВГУ, сер: Химия, биология, фармацев. – Воронеж. – 2009. – № 2. – С. 136–144.
14. **Соколов І. Д.** Про шляхи збільшення лісистості території Луганської області / І. Д. Соколов, О. І. Соколова // Наук. вісник Луган. НАУ. сер. Біологічні науки. – Луганськ : Елтон 2. – 2009. – № 8. – С. 52–54.
15. **Хлисту́н Н. Я.** Дослідження видів адвентивної флори м. Чернівці, що перебувають у стадії експансії / Н. Я. Хлисту́н // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка, сер. Біологія. – 2009. – № 1–2 (39). – С. 26–29.
16. **Цветкова Н. Н.** Особенности миграции органо-минеральных веществ в лесных биогеоценозах степной зоны Украины / Н. Н. Цветкова. – Днепропетровск : ДГУ, 1992. – 238 с.

17. **Чистякова А. А.** Популяционный анализ и прогноз развития древесной растительности Попереченской степи / А. А. Чистякова // Тр. гос. заповед. «Приволжская лесостепь» «Биологическое разнообразие и динамика природных процессов в заповеднике «Приволжская лесостепь». Вып. 1. – Пенза. – 1999. – С. 134–141.

18. **Mosyakin Sergey.** Vascular plants of Ukraine (a nomenclatural checklist) / Sergey Mosyakin, Mykola Fedoronchuk. – Kiev, 1999. – 345 p.

Надійшла до редколегії 27.03.2013.

УДК 581.526.45:574.4(477.5)

Л. Д. Орлова

Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка

ЕКОМОРФНА НАСИЧЕНІСТЬ БІО- І ЦЕНОМОРФ ЛУЧНИХ ФІТОЦЕНОЗІВ ЛІВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Установлено екоморфну насиченість біоморф, ценоморф (пратантів, степантів, палюдантів, галофітів, рудерантів) лучних фітоценозів (заплавних, суходільних та низинних) Лівобережного Лісостепу України. Виявлено, що насиченість ценоморф на луках свідчить як про подібні тенденції щодо біоморф і екоморф, так і про специфічні риси, залежно від групи.

Ключові слова: екоморфи, біоморфи, ценоморфи, лучні фітоценози, Лівобережний Лісостеп України.

Установлена екоморфная насыщенность биоморф, ценоморф (пратантов, степантов, палюдантов, галофитов, рудерантов) луговых фитоценозов (пойменных, суходольных и низинных) Левобережной Лесостепи Украины. Выявлено, что насыщенность ценоморф на лугах свидетельствует как об общих тенденциях относительно биоморф и экоморф, так и о специфических, в зависимости от группы.

Ключевые слова: экоморфы, биоморфы, луговые фитоценозы, Левобережная Лесостепь Украины.

Installed ekomorfnu saturation biomorf, tsenomorf (pratants, stepants, palyudants, halophytes, ruderants) meadow plant communities (riparian, upland and lowland) in the Left-bank Forest-steppe of Ukraine. Found that saturation tsenomorf meadows shows such as trends in biomorfah and ekomorfah and specific features, depending on the group.

Key words: ekomorfy, biomory, tsenomorfy, meadow plant communities, Left-bank Forest-steppe of Ukraine.

Головним компонентом лучного біогеоценозу, як і будь-якого іншого, є продукційний блок [1; 4–6; 27; 29–33]. Існування лучних травостоїв як складних систем зумовлюється взаємозв'язками усіх його складових частин. Особливості явищ і процесів, які там відбуваються, відображають структурно-функціональну їх організованість. Взаємовплив рослин та факторів середовища у лучних ценозах залежить від екоморфічних характеристик ґрунтів, специфічних і неспецифічних потреб кореневого живлення щодо тих чи інших хімічних ресурсів (або ресурсів узагалі), активності функціонування зооценозу і мікроценозу та кліматичних характеристик.

Рослинні організми пов'язані між собою ланками взаємозумовленого існування, які включають трофічні, біохімічні та інші зв'язки. Кожен вид флори посідає своє місце у цих ланках, яке відповідає його специфічним особливостям, функціям, індивідуальному сприйманню екологічних чинників та споживанню ресурсів.